

หลักการวรรณคดีไทย

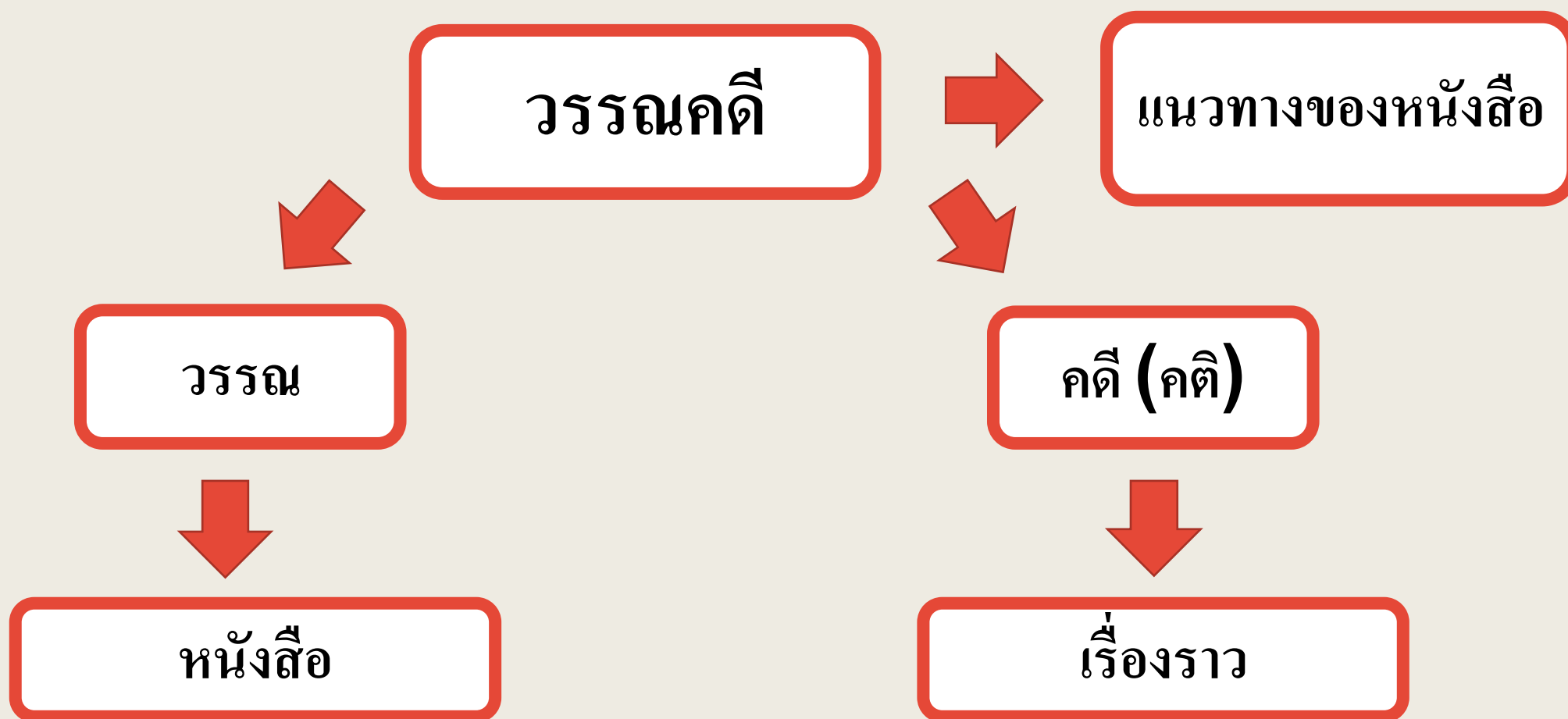
ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักขณ์

สมบัติวรรณคดีของไทย

ความหมายของวรรณคดีและวรรณกรรม

วรรณคดี

- ใช้แทนคำว่า literature
- literature หมายถึงตั้งแต่งานประพันธ์ชั้นสูงจนถึงสลากยา
- วรรณคดี หมายถึง วรรณกรรมที่ได้รับการยกย่องว่าแต่งดีมีคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ถึงขนาด

(พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2554, ออนไลน์)

- ปรากฏครั้งแรกในพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งวรรณคดีสโมสร เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2457 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6)
- ในการพิจารณาหนังสือที่จะเข้าข่ายได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรมีการกำหนดว่าหนังสือที่จะคัดเลือกมี 5 ประเภท ได้แก่

1. กวีนิพนธ์ คือ เรื่องที่แต่งด้วยคำประพันธ์ชนิดต่างๆ
2. ละครไทย คือ เรื่องที่แต่งเป็นกลอนแปดเพื่อการแสดง มีการกำหนดหน้าพาทย์
3. นิทาน คือ เรื่องราวที่แต่งเป็นร้อยแก้ว
4. ละครพูด คือ เรื่องราวที่เขียนขึ้นเพื่อใช้แสดงบนเวที
5. อธิบาย (essay หรือ pamphlet) คือ เรื่องที่แสดงด้วยศิลปวิทยาหรือกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง

➤ ลักษณะของหนังสือดีของวรรณคดีสโมสร

1. เป็นหนังสือดี กล่าวคือ เป็นเรื่องที่สมควรซึ่งสาธารณชนจะอ่านได้โดยไม่เสียประโยชน์ คือ ไม่เป็นเรื่องทุภาษิต หรือเป็นเรื่องที่ชักจูงความคิดผู้อ่านไปในทางอันไม่เป็นแก่นสาร หรือซึ่งชักชวนให้คิดวุ่นวายไปในทางการเมือง อันจะเป็นเครื่องรำคาญแก่รัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

2. เป็นหนังสือที่แต่งดี ใช้วิธีเรียบเรียงอย่างใดๆ ก็ตาม แต่ต้องให้เป็นภาษาไทยอันดีถูกต้องตามเยี่ยงอย่างที่ใช้ในโบราณกาลหรือปรตยุบัน กาลก็ได้ ไม่ใช่ใช้ภาษาซึ่งเลียนภาษาต่างประเทศ หรือใช้วิธีผูกประโยคตามแบบภาษาต่างประเทศ

- คำว่า “วรรณคดี” ใช้น้อยอย่างแพร่หลายมากขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เนื่องจากสมัยนี้รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งสภาวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2485 เพื่อสืบต่อการเผยแพร่วรรณกรรมและส่งเสริมศิลปปะการแต่งหนังสือจากวรรณคดีสโมสรซึ่งได้ล้มเลิกไปโดยปริยาย เมื่อสิ้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในขณะเดียวกันก็เกิดคำสำคัญอีกคำหนึ่งที่ใช้อย่างเป็นทางการแพร่หลายตามมาจนถึงในปัจจุบัน คือ คำว่า “วรรณกรรม”

วรรณกรรม

- ปรากฏเป็นหลักฐานครั้งแรกในพระราชบัญญัติคุ้มครองศิลปะและวรรณกรรม 2475
- ตรงกับภาษาอังกฤษว่า literary work
- หมายถึง งานเขียนในรูปบทกวีนิพนธ์ และข้อเขียนทั้งหมดที่ใช้ภาษาร้อยแก้ว โดยมีเนื้อหาและความหมายประกอบด้วย ได้แก่ บทความ สารคดี นวนิยาย เรื่องสั้น เรียงความ บทละคร บทภาพยนตร์ บทโทรทัศน์ ตลอดจนข้อเขียนอื่นๆ ที่สามารถสื่อความหมายได้ด้วย

ความแตกต่างระหว่างวรรณคดีและวรรณกรรม

เกณฑ์คุณภาพ

วรรณคดี

- เน้นคุณลักษณะในด้านเนื้อหาและรูปแบบ
- เป็นวรรณกรรมที่แต่งดี ได้รับความยกย่องจากคนทั่วไป
- มีวรรณศิลป์หรือศิลปะแห่งการเรียบเรียง

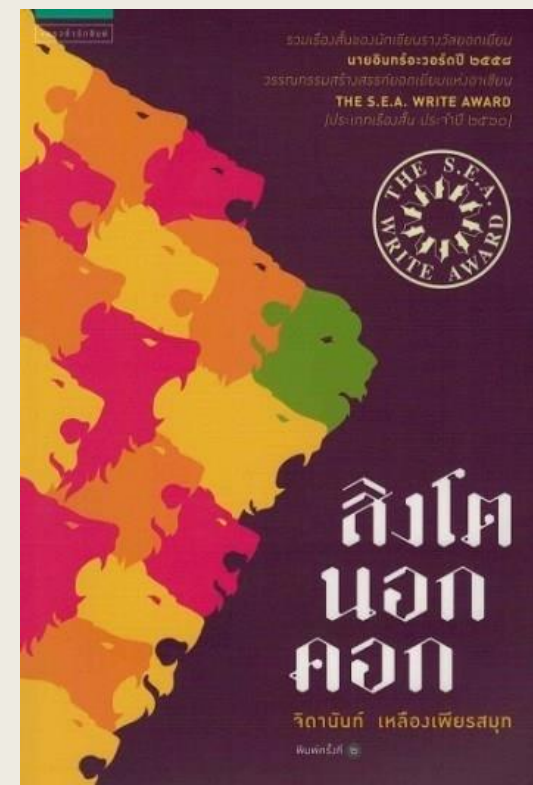
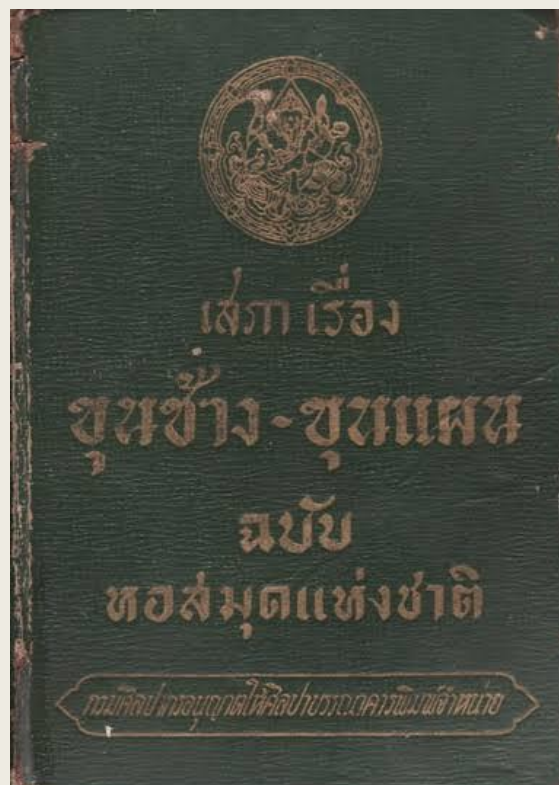
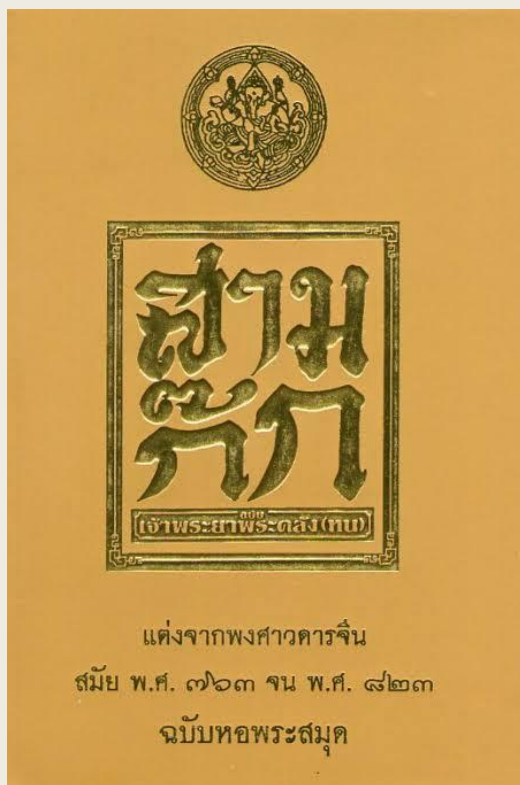
วรรณกรรม

- ไม่เน้นความสำคัญของคุณภาพ
- เน้นจุดมุ่งหมายและวิธีการแสดงออกเท่านั้น

เกณฑ์อายุของผลงาน

ในตำราหรือหนังสือประวัติวรรณคดีไทยเล่มต่างๆ พบว่า

- คำว่า “วรรณคดี” ส่วนใหญ่ใช้เพื่อสื่อความหมายถึงงานเขียนตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖)
- คำว่า “วรรณกรรม” ใช้เรียกงานเขียนตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๗) เป็นต้นมา
- ตำราและหนังสือบางเล่มก็เรียกรวมงานเขียนตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยปัจจุบันว่า “วรรณกรรม”

ประเภทของวรรณคดี

1. จุดมุ่งหมายของการเขียน (สารคดี, บันเทิงคดี)
2. รูปแบบคำประพันธ์ (ร้อยแก้ว, ร้อยกรอง)
3. เนื้อหา (วรรณคดีเกี่ยวกับศาสนาหรือศีลธรรมหรือวรรณคดีพระพุทธศาสนา, วรรณคดีเกี่ยวกับประวัติศาสตร์หรือวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ, วรรณคดีเกี่ยวกับพิธีกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี, วรรณคดีคำสอน, วรรณคดีเพื่อความบันเทิง, วรรณคดีบันทึกความรู้สึกของผู้เดินทาง)
4. หลักฐานที่ปรากฏ (วรรณคดีลายลักษณ์, วรรณคดีมุขปาฐะ)
5. ประโยชน์ที่ได้จากเนื้อหา (วรรณคดีบริสุทธิ์, วรรณคดีประยุกต์)
6. แหล่งที่สร้างสรรค์งาน (วรรณคดีราชสำนัก, วรรณคดีท้องถิ่น)

วรรณกรรมคัดสรรในหนังสือเรียนภาษาไทย

- การวิเคราะห์วรรณกรรมทั้งด้านเนื้อหา รูปแบบ แนวคิด
ความงามทางวรรณศิลป์ และคุณค่าด้านต่างๆ ที่คัดสรรใน
หนังสือเรียนปัจจุบัน

ศิลปะการประพันธ์

และภาษาในวรรณคดีไทย

วรรณศิลป์

คือ ศิลปะในการแต่งวรรณคดีให้มีความงดงามด้วยรูปแบบ
เนื้อหา แนวคิด ภาษา และวิธีการแต่ง ซึ่งประสานกันอย่าง
ประณีต เป็นคุณสมบัติหนึ่งที่ทำให้งานเขียนเรื่องหนึ่งมีคุณภาพ
มากน้อยต่างกันไปตามฝีมือของผู้แต่ง

(เสกสรรค์ พลพัฒน์, 2554, น.6)

องค์ประกอบของวรรณศิลป์มี 6 ประการ

1. อารมณ์สะเทือนใจ (Emotion)
2. ความนึกคิดและจินตนาการ (Conception or Imagination)
3. การแสดงออก (Expression)
4. ท่วงทำนองการแต่ง (Style)
5. กลวิธีการแต่ง (Technique)
6. องค์ประกอบ (Composition)

กลวิธีการประพันธ์

❖ การเล่นเสียงสัมผัส

- การเล่นเสียงสัมผัสสระ คือ การนำคำที่ใช้สระเสียงเดียวกัน ถ้าเป็นคำที่มีตัวสะกดต้องอยู่ในมาตราเดียวกัน มาเรียงกันในตำแหน่งที่ติดกันหรือใกล้กัน
- การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ (สัมผัสอักษร) คือ การนำคำที่มีเสียงพยัญชนะต้นเสียงเดียวกัน โดยไม่จำกัดเสียงสระและวรรณยุกต์มาใช้สื่อความหมายในตำแหน่งที่ใกล้หรือเรียงกัน

- การเล่นเสียงสัมผัสวรรณยุกต์ คือ การนำคำที่มีเสียงพยัญชนะต้น สระ และ พยัญชนะสะกดเสียงเดียวกัน แต่มีเสียงวรรณยุกต์ต่างกันมาวางไว้ในที่ใกล้เคียงกัน

❖ การเล่นคำพ้อง

- การเล่นคำพ้องเสียง คือ การนำคำที่ออกเสียงเหมือนกันแต่เขียนต่างกัน และมีความหมายต่างกันมาวางในตำแหน่งที่ใกล้เคียงกัน
- การเล่นคำพ้องรูปพ้องเสียง คือ การนำคำที่เขียนและออกเสียงเหมือนกัน แต่มีความหมายต่างกันมาวางในตำแหน่งที่ใกล้เคียงกัน

- ❖ การเล่นคำซ้ำ (การซ้ำคำ) คือ การใช้คำเดียวกัน มีเสียง รูป และความหมายเหมือนกัน กล่าวซ้ำหลายแห่งเพื่อย้ำความให้หนักแน่นขึ้น

❖ การใช้คำอัฟฟาส คือ คำซ้ำประเภทหนึ่ง เป็นการซ้ำเฉพาะเสียงพยัญชนะลงข้างหน้า หรือซ้ำแล้วกร่อนเสียงพยางค์แรกเป็นสระอะ

❖ การหลากคำ (การใช้คำไวพจน์) คือ การใช้คำที่มีรูปต่างกันแต่มีความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน

❖ นาฏการ คือ การใช้คำที่แสดงการเคลื่อนไหวอย่างเด่นชัด

❖ ศ เข้าลิลิต คือ การเปลี่ยนเสียงคำด้วยการสนธิกับคำว่า “อิส” เพื่อให้สัมผัสกับคำที่ต้องการ เช่น ชย+อิส –ชเยศ, ทวาร+อิส-ทวาเรศ

- ❖ เรือสิงห์วิ่งแผ่นโผน โจนตามคลื่นผืนฟ้าฟอง
- ❖ สายสมร วนิดา ยุวดี ดวงสมร ดรุณี กัลยาณี ยุพดี
- ❖ นवलจันทร์เป็นนवलจริง เจ้างามพริ้งยิ่งนวลปลา
คางเบือนเบือนหน้ามา ไม่งามเท่าเจ้าเบือนชาย
- ❖ อยุทธยศ บุเรศ สวามิศ
- ❖ จำใจจำจากเจ้า   จำจร
- เดินเดี่ยวเดี่ยวดินดอน   ค่วนคั่น
- สายสมรเสกแสงศร   ซ้ำเลียบ
- เกรงกริ่งกรรมกางกั้น   ก่อนโกล็กลับกรุง

ภาพพจน์

คือ ภาษาที่ผิดแผกไปจากปกติ หรือผิดไปจากภาษาตามตัวอักษรในด้านการเรียบเรียงลำดับคำหรือความหมายของคำ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นจำนวนที่แปลกใหม่และมีพลังหรือให้มองเห็นภาพ หรือพรรณนาโดยการเปรียบเทียบ เพื่อให้เห็นความคล้ายคลึงในสิ่งที่ไม่คล้ายคลึงกัน

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2545, น.181)

อุปมา

- คือ การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งว่าเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่งโดยมุ่งให้เห็นภาพด้านเดียว สิ่งที่นำมาเปรียบเทียบกันจะมีสภาพตามธรรมชาติที่แตกต่างกัน แต่มีลักษณะเด่นร่วมกัน และใช้คำที่มีความหมายว่า “เหมือน” หรือ “คล้าย”
- หากสิ่งที่นำมาเปรียบกันนั้นเป็นพวกเดียวกัน หรืออยู่ในวิสัยที่เหตุการณ์นั้นจะเกิดขึ้น หรือเป็นอย่างที่เปรียบกันได้ อย่างนี้ไม่ใช่อุปมา แต่เป็นการเปรียบเทียบธรรมดา
- คำประพันธ์บางบทที่มีคำแสดงการเปรียบเทียบอุปมาอาจจะไม่สื่อความหมายเชิงเปรียบเทียบ ลักษณะเช่นนี้ไม่ใช่อุปมา

- ไม่คลาดเคลื่อนเหมือนองค์พระทรงเดช   แต่ดวงเนตรแดงคูด้งสุริย์ฉาย
ทรงกำลังดังพระยาคลาพลาย   มีเขี้ยวคล้ายชนนีมีศักดา
- หน้าขาวเหมือนไข่มุก
- เชียงใหม่เหมือนกับกรุงเทพฯ
- จะขอพระบุตรมียศ   ให้โอรสข้าน้อยดังจินดา

อุปลักษณ์

- คือ การเปรียบเทียบว่าสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง โดยสิ่งที่เปรียบเทียบต้องมีสภาพแตกต่างกัน โดยธรรมชาติ แต่มีลักษณะเด่นบางประการเหมือนกัน จึงนำมาเปรียบเทียบว่าเป็นสิ่งเดียวกัน
- ถ้าคำว่า “เป็น” หรือ “คือ” เป็นการใช้ภาษาตามปกติ ไม่มีการเปรียบเทียบก็ไม่ใช่อุปลักษณ์
- ความแตกต่างระหว่างอุปลักษณ์กับอุปมา
  - ชนเป็นลิง, เธออ้วนเป็นหมู, เธอเป็นหมู

■ ลมพัดคือพิษต้อง	ตากทรวง
หนาวนอกกรมในดวง	จิตซ้ำ
โคมแม่พิมพ์ลพวง	มาเลศ ญเอย
มือแม่วีเดียวล้ำ	ยิ่งล้ำลมพาน

■ จิตรัสว่าเจ้าดวงมณฑาทองทั้งคู่ของแม่เอ๋ย หรือว่าเจ้าทิ้งขว้างวางจิตไปเกิดอื่น

■ เพชรน้ำค้างค้างหล่นบนพรมหญ้า

■ งามสองสุริยราชล้ำ	เลอพิศ นาพ่อ

บุคคลวัต

คือ การกำหนดให้สิ่งไม่มีชีวิตหรือสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ เช่น พืช
สัตว์ สิ่งของ หรือความคิดที่เป็นนามธรรมแสดงกิริยาอาการและ
ความรู้สึกลึกนึกคิดอย่างมนุษย์

สมมติภาวะ

- คือ การกำหนดให้ผู้เขียนหรือบุคคลในเรื่องกล่าวถ้อยคำพูดจากกับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ อาจเป็นสถานที่ สิ่งของ สัตว์ ต้นไม้ ดอกไม้ ความคิดนามธรรมใดๆ หรือแม้แต่บุคคลที่ตายไปแล้วหรือไม่อยู่ ณ ที่นั้น ราวกับว่ามีชีวิตหรือปรากฏตัวอยู่ ณ ที่นั้น
- แตกต่างจากบุคคลวัตถุตรงที่จะมุ่งเน้นให้มีการพูดจาหรือตอบโต้กับสิ่งที่สมมุติเป็นมนุษย์

อติพจน์

คือ การเปรียบเกินจริงหรือการกล่าวเกินความจริง แม้่ว่าสิ่งที่
กล่าวนั้นเป็นไปไม่ได้ในความเป็นจริง แต่รู้สึกได้ว่าเป็นจริง
เช่นนั้น

ศัพท์พจน

คือ การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติหรือถ่ายทอดเสียงที่เกิดจากธรรมชาติ ในเนื้อความที่เหมาะสม ทำให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิดกับปรากฏการณ์และสถานการณ์นั้นๆ มากขึ้น

ปฏิบัติหรือคำถามเชิงวาทศิลป์

คือ การตั้งคำถามที่มีได้ต้องการคำตอบจริงๆ ผู้ถามมีเจตนาจะย้า
เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งมีคำตอบที่ทราบคืออยู่แก่ใจแล้ว เพื่อกระตุ้น
ความคิดและอารมณ์ความรู้สึทกของผู้รับสาร

■ ลำควนเอ๋ยจะควนไปก่อนแล้ว
จะโรยร้างห่างสิ้นกลิ่นมาลี

ทั้งเกดแก้วพิกุลยี่สุนศรี
จำปีเอ๋ยก็ปีจะมาพบ

■ อันทรุดทรงองค์พระกุมารนี้
ทั้งท่วงทีกิริยาละม่อมละไม

เหมือนภูมิจริงจดังเถื่อไต้
จะดูไหนไม่ผิดสักสิ่งอัน

■ บ้างขึ้นบนชนส่งคนข้างล่าง

จนคนบนสัปคับรับไม่ทัน

ยามกระสอบกรอบแกรบกระไกรกริก

เสียงโหลงฉ่างชามแตกกระแตกชั้น

หม้อข้าวขันตกแตกกระจายราย

กลักพริกพลิกแพลงตะแคงหงาย

- หวังจะทำการใหญ่ให้สืบไปเบื้องหน้าจะให้สตรีมาหนามว่าเป็นคนพูดเท็จนั้นควรหรือ
- เมื่อฟ้าหลั่งน้ำตา
แผ่นดินร่วมยั่วล้อ
- หมูเมฆาพาห้วยร่อ
ลมรู้มดว่าช้าเต็ม

รศวรรษคดี

แบบไทย	แบบสันสกฤต
1. เสาบรรณ	1. สิงคารรศ (ศฤงคารรศ)
2. นารีปราโมทย์	2. เราทรรศ (รุตทรรศ)
3. พิโรธวาทัง	3. วีรรศ
4. สัลลาปังกพิสัย	4. พิภัตสรศ
	5. ศานตรศ (สันตรศ)
	6. หาสยรศ (หัตสรศ)
	7. กรุณารศ
	8. ทยานกรศ
	9. อัทฤตรศ

โวหาร

---

1. บรรยายโวหาร
2. พรรณาโวหาร
3. เทศนาโวหาร
4. อุปมาโวหาร
5. สาธกโวหาร

การอ่านวรรณคดี

การอ่านวรรณคดี

---

1. การปฏิบัติหนังสือ (review)	5. การวิจารณ์
2. การอ่านละเอียด (closed reading)	6. การวิจิตร (appreciate)
3. การอ่านวิเคราะห์ (analyze)	7. การวิจารณ์ (critic)
4. การอ่านตีความ (interpret)	8. การวิพากษ์/การประเมินค่า (evaluate)

แนวทางการพิจารณาเนื้อหา
และกลวิธีในวรรณคดี

การวิจักษณ์วรรณคดีประเภทบันเทิงคดี

---

1. เนื้อเรื่อง
2. โครงเรื่อง
3. ตัวละคร
4. ฉาก
5. แก่นหรือแนวคิดของเรื่อง

การวิเคราะห์คุณค่า

ของวรรณคดี

คุณค่าของวรรณคดี

---

1. คุณค่าทางอารมณ์

2. คุณค่าทางปัญญา

3. คุณค่าทางศีลธรรม

4. คุณค่าทางวัฒนธรรม

5. คุณค่าทางประวัติศาสตร์

6. คุณค่าทางจินตนาการ

7. คุณค่าทางการคิดวิเคราะห์

8. คุณค่าทางการใช้ภาษา

9. คุณค่าด้านการสร้างสรรค์
วรรณกรรมและศิลปะแขนงต่างๆ

รายการอ้างอิง

หนังสือ

- สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *หนังสือคู่มือการดำเนินงานขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้การสอนภาษาไทย ปิงบประมาณ ๒๕๖๒*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ตำรวจ.
- สายวรุณ สุนทโรทก. 2560. *วรรณคดีวิจักษ์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- เสกสรรค์ พลพัฒน์. (2554). เอกสารคำสอนวิชาความรู้พื้นฐานและวิวัฒนาการของวรรณกรรมไทย (ท. ๒๕๑). ภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสนีย์ วิลาวรรณ. (2544). หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม ประวัติวรรณคดีไทย สมัยสุโขทัยและอยุธยา ช่วงชั้นที่ 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย. กรุงเทพฯ:วัฒนาพานิช.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554. (2554). วรรณคดี. สืบค้นจาก <http://www.royin.go.th/dictionary/>